

Recenzja

**rozprawy doktorskiej Mai Zielińskiej
pt. Sprawność grafomotoryczna a dojrzałość neuromotoryczna uczniów klas
pierwszych szkoły podstawowej
przygotowanej pod kierunkiem dr hab. Ewy M. Kuleszy, prof. APS
i promotora pomocniczego dr Iwony Koniecznej**

Wstęp

Sprawność grafomotoryczna i dojrzałość neuromotoryczna są dwoma pojęciami związanymi z rozwojem motorycznym człowieka, szczególnie z umiejętnościami związanymi z pisaniem i rysowaniem. Oba te pojęcia odnoszą się do różnych aspektów kontroli ruchowej, które są istotne dla wykonywania precyzyjnych ruchów pisarskich.

Sprawność grafomotoryczna dotyczy umiejętności manipulowania narzędziami pisarskimi i rysunkowymi w celu tworzenia czytelnych linii, krzywych i kształtów. Obejmuje kontrolę nad siłą, precyzją, płynnością i koordynacją ruchów, które są niezbędne do pisania czy rysowania. Sprawność grafomotoryczna rozwija się stopniowo wraz z rozwojem dziecka i może być uwarunkowana przez czynniki genetyczne, środowiskowe i treningowe.

Dobrze rozwinięta sprawność grafomotoryczna jest istotna dla nauki pisania, czytania i ogólnego rozwoju dziecka. Osoby z dobrą sprawnością grafomotoryczną mogą pisać czytelnie, wyrażać swoje myśli w sposób spójny i skutecznie przekazywać informacje na piśmie.

Dojrzałość neuromotoryczna odnosi się do rozwoju układu nerwowego i jego zdolności do skoordynowania i kontrolowania ruchów ciała. Dotyczy to zarówno mięśni, które są zaangażowane w pisanie i rysowanie, jak i ośrodkowego układu nerwowego, który przekazuje sygnały do odpowiednich mięśni. Dojrzałość neuromotoryczna jest związana z dojrzwaniem układu nerwowego i rozwijaniem umiejętności motorycznych, takich jak precyzja, równowaga, koordynacja i płynność ruchów.

Sprawność grafomotoryczna i dojrzałość neuromotoryczna są ze sobą powiązane. Dojrzały układ nerwowy jest podstawą dla rozwoju sprawności grafomotorycznej. Oznacza to, że aby móc pisać czy rysować precyzyjnie, niezbędny jest odpowiednio dojrzały układ nerwowy. Jednak sam dojrzały układ nerwowy nie gwarantuje automatycznie dobrej sprawności grafomotorycznej. Aby osiągnąć wysoką sprawność grafomotoryczną, konieczne jest również ćwiczenie i rozwijanie umiejętności manipulacji narzędziami pisarskimi oraz zdobywanie doświadczenia poprzez praktykę.

Jednak niektóre osoby mogą mieć trudności w rozwinięciu sprawności grafomotorycznej z różnych powodów, w tym trudności związane z układem nerwowym, brak

treningu lub zaburzenia rozwojowe. W takich przypadkach, w celu poprawy sprawności grafomotorycznej, powinny być stosowane specjalne metody terapeutyczne i ćwiczenia.

W świetle powyższego Doktorantka podjęła temat bardzo ważny i aktualny. Praca wpisuje się w ważny nurt pedagogiczny, jakim jest sprawność grafomotoryczna w kontekście opanowania umiejętności pisania.

Ocena oryginalności rozwiązania problemu naukowego

W swojej rozprawie Doktorantka poddaje analizie problematykę sprawności grafomotorycznej w zależności od dojrzałości neuromotorycznej dzieci z klasy I szkoły podstawowej. Jest to problematyka, która w literaturze pedagogicznej praktycznie nie występuje. Problematykę sprawności grafomotorycznej rozpatruje się najczęściej w kontekście dojrzałości czy gotowości szkolnej. Brak wiedzy i badań poświęconych zależności rozwoju grafomotorycznego od dojrzałości neuromotorycznej stanowi o oryginalności podjętych badań. Ponadto, jest to temat bardzo ważny ze społecznego punktu widzenia, gdyż dotyczy kluczowych aspektów rozwoju motorycznego związanych z pisaniem i rysowaniem.

Oryginalność prowadzonych badań wynika także z faktu połączenia teorii i praktyki dotyczącej zależności rozwoju grafomotorycznego od dojrzałości neuromotorycznej z psychologicznego punktu widzenia. Należy tu podkreślić, że Doktorantka ma do tego pełne kompetencje, pracując w placówkach oświatowych jako terapeutka ręki.

Również oryginalna i dobrze uzasadniona jest metoda rozwiązania problemu badawczego. Doktorantka przyjęła strategię badań ilościowo-jakościowych, wykorzystując, zgodnie z klasyfikacją Mieczysława Łobockiego, metody: obserwację, szacowanie, testy osiągnięć szkolnych, analizę dokumentów, techniki: obserwację standaryzowaną i niestandaryzowaną, skalę numeryczną, testy według stopnia ich zaawansowania konstrukcyjnego, ilościową, jakościową i formalną analizę dokumentów oraz narzędzia: Skalę oceny sprawności grafomotorycznych (SOSG), kwestionariusz Rozwojowego testu przesiewowego dla dzieci w wieku 4-7 lat.

Oryginalne są także rekomendacje, które Doktorantka sformułowała dla praktyki pedagogicznej w zakresie podjęcia przez nauczycieli działań profilaktycznych i wspierających rozwój grafomotoryki dzieci.

Ocena ogólnej wiedzy teoretycznej wykazywanej przez Doktorantkę

Swoje rozważania teoretyczne Pani mgr Maja Zielińska przedstawiła w rozdziale pierwszym zatytułowanym Uczeń rozpoczynający naukę pisania – teoretyczno-empiryczne podłoże badań. Rozdział ten, liczący 44 strony, podzielony jest na 4 podrozdziały. Pierwszy podrozdział (13 stron) dotyczy zagadnienia gotowości uczniów klas I do nauki pisania. Zawiera treści poruszające rozważania wybranych autorów na temat terminologii gotowości i dojrzałości do nauki pisania, przedstawia wyznaczniki gotowości ucznia do pisania a także prezentuje przegląd badań nad pismem uczniów edukacji wczesnoszkolnej. Podrozdział drugi (11 stron) porusza problematykę sprawności grafomotorycznej. Zawarto w nim definicję pojęcia grafomotoryki, uwarunkowania rozwoju sprawności grafomotorycznej oraz przeanalizowano stan badań krajowych i zagranicznych nad sprawnością grafomotoryczną

uczniów edukacji wczesnoszkolnej. Podrozdział trzeci (14 stron) poświęcony został zagadnieniu dojrzałości neuromotorycznej. Omówiono w nim znaczenie dojrzałości neuromotorycznej w kontekście nauki szkolnej, przedstawiono stan badań nad dojrzałością neuromotoryczną w aspekcie edukacyjnym oraz wybrane odruchy pierwotne w koncepcji Sally Goddard Blythe. Rozważania teoretyczne kończy podrozdział czwarty (6 stron), w którym zaprezentowano teoretyczne podstawy integracji sensorycznej Anny Jean Ayres oraz podejścia neurorozwojowego INPP Petera Blythe'a i Sally Goddard Blythe.

Podsumowując tę część recenzji należy stwierdzić, iż rozważania teoretyczne stanowią dojrzałą analizę problematyki, która rzadko podejmowana jest z pedagogicznego punktu widzenia.

W mojej ocenie teoretyczna część rozprawy została przygotowana rzetelnie, z wykorzystaniem szerokiego wachlarza literatury specjalistycznej, zarówno polskiej, jak i obcojęzycznej, co potwierdza dobrą orientację Doktorantki w zakresie wiedzy teoretycznej oraz umiejętności w zakresie pozyskiwania, interpretowania i analizowania źródeł. W bibliografii umieszczono 188 publikacji. Doktorantka wykazała się także znajomością najnowszej literatury przedmiotu, o czym świadczą 64 pozycje z ostatnich 10 lat (2014-2023) oraz znajomością literatury obcojęzycznej – 62 pozycje.

Struktura całego rozdziału pierwszego jest prawidłowa, podporządkowana logice wynikania oraz układu hierarchicznego. Kolejność i struktura poszczególnych podrozdziałów tego rozdziału stanowią logiczne następstwo. Treści podrozdziałów są adekwatne do ich tytułów i korelują z tytułem rozdziału a kolejność treści przebiega w oparciu o myśl przewodnią i oscyluje w ramach zagadnienia określonego tematem pracy.

Ponadto Doktorantka ilustruje treści opracowanymi przez siebie tabelami, wykresami i schematami oraz ilustracjami przykładowych trudności w pisaniu, które dobrze obrazują i uzupełniają przedstawiane treści. Wzbogacają one rozprawę doktorską oraz przyczyniają się do lepszego zrozumienia treści i przejrzystszej zestawiania ze sobą poszczególnych informacji. Ich liczba jest adekwatna do zamieszczonych informacji i znajdują się we właściwych miejscach.

Ocena umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej

Praca badawcza Doktorantki opisana jest w rozdziale drugim zatytułowanym Założenia metodologiczne badań własnych oraz w rozdziale trzecim Sprawność grafomotoryczna a dojrzałość neuromotoryczna uczniów klas pierwszych szkoły podstawowej – analiza i interpretacja wyników badań własnych.

Na 33 stronach rozdziału metodologicznego przedstawiono podstawowe elementy procesu badawczego: przedmiot, cele, problemy badawcze, hipotezy, zmienne i wskaźniki. wykorzystane w badaniach metody, techniki oraz narzędzia badawcze a także próbę badawczą, teren, organizację i przebieg badań.

Doktorantka prawidłowo określiła przedmiot badań i w odniesieniu do przedmiotu badań sformułowała cel poznawczy i cel teoretyczny. Cel poznawczy został zoperacjonalizowany przez trzy cele szczegółowe.

Doktorantka zaprezentowała jeden problem główny, na podstawie którego wyłoniła 4 problemy szczegółowe. Każdy problem szczegółowy został sprowadzony do jeszcze bardziej skonkretyzowanych pytań badawczych. W mojej ocenie Doktorantka potrafiła

rozłożyć problem główny na problemy szczegółowe. Postawione problemy wyczerpują zakres niewiedzy w zakresie zależności pomiędzy sprawnością grafomotoryczną a dojrzałością neuromotoryczną a oryginalność problemów badawczych jest elementem potwierdzającym samodzielność Doktorantki.

Do sformułowanych problemów badawczych Doktorantka zdefiniowała hipotezy. Uczyniła to na podstawie kwerendy literatury ujawniającej związek między dojrzałością neuromotoryczną a umiejętnościami uczniów. Przedstawione hipotezy obejmują wszelkie znaczące zależności i cechy badanego zjawiska oraz ukazują kierunek, w jakim prowadzone będą badania.

W dalszym etapie postępowania badawczego Doktorantka wyznaczyła dwie zmienne: zależną i niezależną, do których określiła odpowiednie wskaźniki. Określone zmienne i wskaźniki pozwoliły na wykrycie zależności zachodzących między poszczególnymi elementami badań.

Umiejętność samodzielnego prowadzenia badań przez Doktorantkę przejawia się także w prawidłowym doborze metod i technik badawczych, odpowiednio do wymagań problemu i wynikających z niego zadań szczegółowych, pozwalających na rozwiązanie problemów określonych w fazie koncepcyjnej. W badaniach Doktorantka zastosowała klasyfikację metod i technik opracowaną przez Mieczysława Łobockiego. Zgodnie z tą klasyfikacją wykorzystwała obserwację, szacowanie, test osiągnięć szkolnych oraz analizę dokumentów. Metody te realizowała za pomocą takich technik, jak: obserwacja standaryzowana i niestandaryzowana, skala numeryczna, testy według stopnia ich zaawansowania konstrukcyjnego oraz ilościowa, jakościowa i formalna analiza dokumentów. Realizacji wybranych technik badawczych służyły dwa wystandaryzowane narzędzia badawcze: Skala oceny sprawności grafomotorycznych (SOSG) autorstwa Urszuli Mireckiej i Anety Domagały oraz kwestionariusz Rozwojowego testu przesiewowego dla dzieci w wieku 4-7 lat autorstwa Sally Goddard Blythe. W mojej ocenie zastosowane metody, techniki i narzędzia badawcze pozwoliły na skuteczne rozwiązanie przez Doktorantkę sformułowanych problemów badawczych.

Doktorantka potrafiła konsekwentnie i dogłębnie przeprowadzić badania według przyjętej procedury badawczej. Przebadła 120 uczniów klas pierwszych szkoły podstawowej. Wyniki swoich badań przedstawiła w kolejnym rozdziale.

W rozdziale trzecim, na 201 stronach, Autorka recenzowanej rozprawy doktorskiej dokonała ilościowej i jakościowej analizy wyników badań własnych. Uzyskane wyniki przedstawiła w formie czytelnych wykresów i tabel oraz w formie opisowej. W mojej ocenie Doktorantka potrafiła opracować wyniki badań, tzn. doprowadzić je do postaci umożliwiającej ich interpretację, potrafiła także zinterpretować uzyskane wyniki, to jest poszukać ich związku z ogólnym kontekstem problemu, pracami naukowymi oraz teoriami odnoszącymi się do przedmiotu badań.

W badaniach własnych Doktorantka wykorzystwała metodologię właściwą dla pedagogiki. Dobór procedury badawczej należy uznać za prawidłowy w odniesieniu do badanego przedmiotu. Sformułowany główny problem badawczy jest spójny z zarysowanym przedmiotem badań, a problemy szczegółowe są udaną próbą doprecyzowania zakresu badań. Metody badawcze zostały trafnie dobrane. Odpowiednio zastosowana procedura badawcza przyniosła, z naukowego punktu widzenia, właściwe rezultaty w postaci całościowego opracowania w zakresie podjętego problemu badawczego. Praca badawcza

została trafnie powiązana z rozważaniami teoretycznymi. Doktorantka zrealizowała założone cele.

W rozprawie występuje jeszcze jedna część, prezentująca rekomendacje dla praktyki pedagogicznej. Jak stwierdza Doktorantka, uczniowie klas pierwszych szkoły podstawowej doświadczają trudności podczas czynności grafomotorycznych. Odnoszą się one zarówno do przebiegu czynności pisania, jak i wytworów uczniów. W tym zakresie Doktorantka rekomenduje oddziaływania pedagogiczne, mające na celu wieloaspektowe wsparcie ucznia w doskonaleniu umiejętności pisania.

Reasumując należy stwierdzić, że obrona przez Doktorantkę procedura badawcza pokazała drogę, jaką przeszła, aby osiągnąć zamierzone cele badawcze. W mojej ocenie Pani mgr Maja Zielińska wykazała bardzo dobre umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Inne uwagi

Przedstawiona do oceny rozprawa doktorska liczy 346 stron wydruku komputerowego. Ma formę manuskryptu o układzie typowym dla tego typu opracowań. Zawiera wszystkie niezbędne elementy opracowania naukowego: wstęp, opracowanie problematyki badawczej w świetle literatury przedmiotu, metodologiczne podstawy badań własnych, analizę wyników badań własnych, zakończenie, bibliografię, spis tabel, wykresów i rysunków oraz aneks w postaci graficznych rozkładów analizowanych zmiennych.

Bibliografia sporządzona jest poprawnie, dobór źródeł należy ocenić jako bardzo dobry pod względem formalnym. Jak już wcześniej wspomniałam, Doktorantka wykorzystala 188 publikacji, w tym 64 pozycje z ostatnich 10 lat (2014-2023) oraz 62 pozycje literatury obcojęzycznej. Zapisy cytowanych pozycji są zgodne z normami bibliograficznymi. Ilość i rozmieszczenie przypisów są właściwe, co wskazuje, że Doktorantka opanowała ten element warsztatu pracy naukowej.

Ogólnie, rozprawa napisana jest poprawnie stylistycznie, ortograficznie i gramatycznie. Wypowiedzi są komunikatywne, przejrzyste, jednoznaczne i spójne, użyte środki językowe są zgodne z celami, które Doktorantka planowała osiągnąć. Tekst cechuje się znajomością norm oraz poprawnością graficzną i edytorską, chociaż w kilku miejscach występują niedociągnięcia techniczne przy wypunktowywaniu i numerowaniu treści, w odstępach między wierszami czy pozostawionymi wdowami (np. s. 68, 72, 93, 95, 96, 97). Nie wpływają one jednak na obniżenie wartości merytorycznej i poznawczej recenzowanej rozprawy. Są one raczej wskazówką do zwrócenia uwagi na te aspekty w dalszej pracy naukowo-badawczej.

W mojej ocenie praca została poprawnie i starannie opracowana, dowodzi dobrej znajomości badanej problematyki. Struktura rozprawy jest logicznie poprawna i odpowiada jej tematowi. Staranność w utrzymaniu właściwej struktury dysertacji sprzyja zrozumieniu jej treści oraz zaobserwowaniu zgodności z założeniami metodologicznymi. W zakresie metodologii badań, przedstawiona praca odpowiada wymogom określonym dla rozpraw doktorskich. Opis i omówienie przebiegu badań oceniam pozytywnie. Również pozytywnie oceniam pracę pod względem estetycznym.

Konkluzja

Należy stwierdzić, iż dysertacja Pani mgr Mai Zielińskiej, stanowiąca podstawę postępowania doktorskiego, jest opracowaniem bardzo aktualnym i wartościowym, ukazującym rozwiązanie oryginalnego problemu naukowego, jakim są zależności pomiędzy sprawnością grafomotoryczną a dojrzałością neuromotoryczną. Niesie ze sobą znaczące wartości poznawcze z zakresu edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej.

Doktorantka wykazała się niezbędną ogólną wiedzą teoretyczną oraz kompetencjami wymaganymi od pretendenta do stopnia naukowego doktora, tj. kompetencjami w zakresie samodzielnego prowadzenia pracy naukowej oraz rozwiązywania problemów badawczych w dyscyplinie pedagogika.

Przedłożoną mi do recenzji rozprawę doktorską Pani mgr Mai Zielińskiej pt. „Sprawność grafomotoryczna a dojrzałość neuromotoryczna uczniów klas pierwszych szkoły podstawowej” oceniam pozytywnie i stwierdzam, że jest to dzieło naukowe, które odpowiada warunkom określonym w artykule 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2022 r., poz. 574 z późn. zm.) i wnioskuję o dopuszczenie Pani mgr Mai Zielińskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Siedlce, 02.07.2023